

PJÈRSBRUNGHÈJLIGE OF AKKERMUNT

HAR BROK

De bijdrage 'Pjèrsbloemhèjlige of Pjèrsbrunghèjlige?' (Van Sleeuwen 1988, 63) handelt, om het geheugen even op te fris-sen, over de vroeger te Boekel gehoorde plantnaam pjèrsbloem-hèjlige voor "een plant of onkruid dat als "pluksel" werd aangetroffen tussen jonge mangel- of bietenplanten. Bij het plukken zou het pluksel een doordringende geur verspreiden en het zou blauwachtige bloemen hebben". De auteur, Van Sleeuwen, vermoedt dat het hier gaat om ereprijs of hondsdrif, maar zonder twijfel, door de geur alleen al, beschrijft hij hier de akkermunt (*Mentha arvensis* L.), die blauwpaarse bloe-men heeft (Christiansen 1975, nr. 514). Later hoorde Van Sleeuwen de plantnaam pjèrsbrunghèjlige, die ook in Gemert in gebruik schijnt te zijn geweest, en hij vraagt zich af welke naam de juiste is en waarom.

Blijkens het Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten van H. Heukels (1907, 155) wordt de akkermunt in Zuid-Limburg broenheilige of bruinheilige genoemd. Ook in het westen van de Antwerpse Kempen is hiervoor de benaming bruinheiligen aangetroffen (Cornelissen 1936, 124), evenals broenheilige te Echt in Limburg (D 60a bijl.). Eind vorige eeuw tekende Pâque (1896, 70) de benaming op voor een vijftal plaatsen in het noorden van de Belgische provincie Brabant (bruinenheilige te Aarschot, Messelbroek en Zichem; bruinheilige te O.L.V.-Thielt en St.-Joris-Winge). De benaming komt in de vorm bruynheylige voor deze plant al voor in het 16de eeuwse Cruijdeboek van Dodoens (1554, 279-281). De plant wordt wel verward met de polei (*Mentha pulegium* L.), zoals in de Graafschap-Zuid en de Achterhoek waar akkermunt plei genoemd wordt. In het aangrenzende Salland en de Veluwe-

zoom heet de akkermunt paardeblei of peerdeblei en dit element paarde- (of paards-) vinden we dus terug in de benamingen die Van Sleeuwen aantrof. Het dient in de volksnaamgeving om aan te duiden of een plant al dan niet nuttig (bijv. eetbaar) is: men vergelijkte paardekastanje naast kastanje, paardezuring naast zuring enzovoorts.

Bij de naamsverklaring wordt het element bruin- nogal eens in verband gebracht met de kleurnaam bruin (WNT III-1, 1682; zie ook Marzell 1977, 136 ev.), waarbij gewezen wordt op de roodbruine kleur van de stengels. Mij lijkt deze verklaring gezocht en te weinig specifiek, omdat dan veel te veel planten voor dit naamselement in aanmerking komen. Het zou nog mogelijk zijn dat juist de kleur van de stengel de akkermunt onderscheidt van andere muntsoorten, maar daarvan blijkt niets in de naamgeving. Integendeel ook deze soorten kennen volksbenamingen met bruin- (Heukels 1907, 154; Marzell 1977, 136 ev.). Bovendien hebben plantbenamingen op grond van de kleur doorgaans betrekking op de kleur van de bloemen of op een sterk afwijkende kleur van de bladeren en daar komt nog bij dat dan het element heilige ook nog eens om een aparte verklaring vraagt. Marzell (1977, 145) twijfelt tussen de kleuraanduiding "bruin" en de plaatsaanduiding "bron", waarbij de benaming oorspronkelijk zou zijn voor de watermunt (*Mentha aquatica* L.) en daarna overgegaan op de akkermunt. Voor deze overgang valt wel wat te zeggen, maar alle andere benamingen voor de watermunt met elementen als beek-, water-, sloot-, vijver-, bron-, kikker-, pad-, vis- worden nooit gekombineerd met heilig of iets dergelijks. Marzell besluit met een derde mogelijkheid, namelijk dat het element bruin in de Duitse dialecten uit het Nederlands ontleend is, waarmee hij in feite de verklaring omzeilt en op Nederlandse schouders laadt.

Een sluitende verklaring voor de naam bruinheilige kan ook ik niet geven, maar ik heb wel een vermoeden. In Heukels (1907, 45) en waarschijnlijk ook elders treffen we de volksnamen de bruine of brune, bruinelle, brunel en brunelle aan voor de brunel (*Brunella vulgaris* L.). Deze namen zijn zonder twijfel rechtstreeks ontleend aan het Latijnse brunella of prunella (Heukels 1907, 200). Mij lijkt het niet uitgesloten,

om het maar eens voorzichtig te zeggen, dat bruinheilige in-
direkt ook uit Lat. brunella afkomstig is. Een taalkundig
bewijs heb ik daar niet voor, maar het feit dat in het Zuid-
Limburgse Klimmen de brunel zelfs broenhèllige genoemd wordt
(Van der Maar 1971, 11) wijst zonder meer op deze mogelijk-
heid.

Drs. Har Brok, Amsterdam

bibliografie

- Christiansen 1975: M. Skytte Christiansen, Nieuwe flora in kleur.
Baarn/Antwerpen 1975 (7de druk).
- Cornelissen 1936: J. Cornelissen, Idioticon van het Antwerpsch dialect.
Bijvoegsel I, Turnhout 1936.
- D 60a: Dialektvragenlijst P.J. Meertens-Instituut te Amsterdam nr. 60a (1985).
- Dodoens 1554: R. Dodoens, Crujdeboek, Antwerpen 1554 (Reprint Z.p. 1985)
- Heukels 1907: H. Heukels, Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten,
Amsterdam 1907 (Reprint Utrecht 1987).
- Van der Maar: H. van der Maar, De reuze va Weusterich, Valkenburg 1971.
- Marzell 1977: H. Marzell / H. Paul, Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen,
Band III, Stuttgart / Wiesbaden 1977.
- Pâque 1896: E. Pâque, De Vlaamsche volksnamen der planten van België, Fransch-
Vlaanderen en Zuid-Nederland, Namen 1896.
- Van Sleeuwen 1988: M. van Sleeuwen, Pjêrsbloemhêjlige of Pjêrsbrunghêjlige?,
Gemerts Heem 30 (1988) 63.
- WNT: Woordenboek der Nederlandsche Taal.